

Diego Ruiz

C ONTES D'UN FILÒSOF
C ONTES DE GLÒRIA
I D'INFERN

DIEGO RUIZ

CONTES D'UN FILÒSOF
CONTES DE GLÒRIA I D'INFERN

Pròleg de Lurdes Malgrat

Edició a cura d'Andreu Gabriel

Cossetània
EDICIONS

Aquesta obra ha estat publicada amb una subvenció de la
Dirección General del Libro, Archivos y Bibliotecas del Ministerio de Cultura,
per al seu préstec públic en Biblioteques Públiques, d'acord amb el que preveu
l'article 37.2 de la Llei de Propietat Intel·lectual.

GOBIERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DE CULTURA

Primera edició: gener del 2009

© dels textos: hereus de Diego Ruiz

© del pròleg: Lurdes Malgrat

© de la imatge de la coberta: Pere Español Bosch

© d'aquesta edició: Cossetània Edicions

Edita: Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Il·lustració de la coberta: Pere Español Bosch

Composició i muntatge: Imatge-9, SL

Impressió: Romanyà-Valls, SA

ISBN: 978-84-9791-406-2

Dipòsit legal: B-302-2009

ÍNDEX

DIEGO RUIZ, UN PERSONATGE SINGULAR, <i>per Lurdes Malgrat</i>	9
CRITERIS D'EDICIÓ.....	39

CONTES D'UN FILÒSOF

Pròleg de la primera edició (1908), <i>per Joan Maragall</i>	45
La veu de Madame Ricard	47
Un somni ben somniat	67
Un rellotge fidel.....	73
L'ànima d'un vaixell.....	77
El boig Macbeth sacerdot.....	85
72, carrer d'Entenza.....	101
La caiguda de la senyoreta Beatriu	103
En Redon	107
Una resurrecció a París.....	111
Virginitat.....	115
Història cruel.....	117
Una agonia al Cimone.....	121
Maria Cavazza	125
Mister White	131
Com em vaig quedar cec.....	133

CONTES DE GLÒRIA I D'INFERN

El suïcidi de Miss Manry	141
Praga daurada	147
Lassa	153
La vocació d'en Fritz	157
La dona de l'onze	161
Una nit a Palestina	165
La vaga de l'àngel	171
Pilatus detectiu	177
Jesús fou Satan	181
La filla del Crist	189
L'enuig del Messies contra el Pare Etern	193
L'Anunciació a Florència	197
A les portes del Paradís	201
Els reis estudien... ..	205
La passió del jove Lehmann	209
L'abim	213
Una ira	219

DIEGO RUIZ, UN PERSONATGE SINGULAR

Diego Ruiz, escriptor, metge, filòsof, psiquiatre, ideòleg, activista, conferenciant, articulista, assagista, poliglòt, és un dels representants del segon Modernisme literari, que durant la primera dècada del segle xx donà a la literatura catalana un dels seus moments més brillants. Els dos llibres de contes que es reediten en aquest volum, *Contes d'un filòsof* i *Contes de glòria i d'infern*, pertanyen a aquest període i sorgeixen del magma febrós d'un context historicoliterari prolífic i ambiciós.

Els contemporanis el descriuen com un home de mirada penetrant i vigorosa que ressaltava en un rostre fi, emmarcat per una barba rossa natzarena, i amb les faccions il·luminades mentre exposava les seves doctrines a l'Ateneu Barcelonès:

Por entonces era Diego Ruiz una figura física de nazareno. Su noble faz ascética, encuadrada en una barba rubia, sus ojos de una dulzura que alternaba á las veces con una vivacidad que llegaba hasta la acometividad, su voz confidencial y la obediencia absoluta de su mesurada palabra á las reconditeces mas secretas del pensamiento...¹

¹ E. Chipoco de PORTOCARRERO, *Diego Ruiz*, La Semana Médica, 12, Buenos Aires, 1995, p. 10. Altres autors han descrit el personatge en termes similars, com Manuel de MONTOLIU a «Estudios sobre la personalidad de Diego Ruiz» (*La Vanguardia*, 5-10-1912) o Plàcid VIDAL a *Els singulars anecdòtics* (Barcelona, 1925).

L'aspecte magnètic del doctor va captar-se ràpidament l'interès d'intel·lectuals i artistes modernistes i aviat s'hi va relacionar, especialment amb el grup d'*El Poble Català*, diari en què va col·laborar assíduament, esgranant el seu pensament anarquista, ideologia que va mantenir al llarg de tota la seva vida, sobretot els anys que va viure a Itàlia i durant les seves estades a Catalunya, en discursos, articles i llibres d'assaig. Diego Ruiz va trobar a la Barcelona de començaments del segle xx l'ambient perfecte per expandir la seva inquieta personalitat. I és precisament aquest esperit turbulent el que va fer de Diego Ruiz un nòmada, un home sense pàtria que maldava per trobar un àmbit escaient a la seva ànima rebel. En el seu periple per Europa, va viure entre altres ciutats, a Barcelona, a París, a Bolonya, a Arle, a Suïssa, a Biarritz, a Tolosa. De la mateixa manera que canviava de ciutat, canviava d'idioma. Va escriure en català, castellà, francès i italià i fou traduït a l'alemany. Tractà temes diversos de psiquiatria, filosofia, política i medicina, formulà tractats d'estètica, féu incursions en la narrativa de ficció i publicà traduccions literàries. A Barcelona va bastir tota una llegenda al seu entorn, falsejant, de vegades, dades de la seva biografia. Diego Ruiz era conegut, a instàncies seves, a Catalunya, a França, a Alemanya i a Itàlia com el Filòsof de l'Entusiasme. Per donar-se importància, no s'estigué d'atribuir-se una missió que sublimava la seva existència. Orgullós, ambiciós i poc escrupolós, es presentava en societat amb un esperit messiànic, autoorigint-se en geni.

La seva producció va ser extensa, intensa i diversificada, especialment durant l'etapa modernista. Diego Ruiz s'integrà amb vigor en l'ambient barceloní de l'època i causà un impacte en els cercles intel·lectuals d'aquells anys. Abrandat, excèntric i decidit, va despertar amors i odis i va ser el centre de moltes anècdotes que de vegades han eclipsat la seva personalitat d'escriptor. Enric Jardí s'hi ha referit com un personatge «esborrat per l'anècdota».² Malgrat que hagi passat en part desapercebut entre el magma riquíssim que ens aporta el Modernisme, l'estudi de la seva obra i de la recepció que va tenir en demostren la importància.

² Enric JARDÍ, *Quatre escriptors marginats*, Barcelona, Curial, 1985, p. 79.

Deixant de banda el caràcter excèntric, cal recordar la fidelitat que sempre va mostrar als seus principis ideològics, veritables motius del seu periple vital. És hora d'oblidar l'anècdota i d'eixamplar la nostra visió d'aquest home combatiu fins a la fi. Ell mateix explica: «Amb el meu do de llengües vaig suscitar i clarificar, vaig donar exemple de pensar en veu alta: vaig agitar ments i desarmar l'enveja. Vaig fer-me incompatible i necessari.»³

ITINERARI VITAL I OBRA

L'afany de Diego Ruiz de bastir una llegenda a l'entorn dels seus orígens, la insistència a falsejar dades i la seva natura nòmada, fan de difícil determinació la biografia d'aquest escriptor polèmic i controvertit. Diego Ruiz Rodríguez va néixer a Màlaga al si d'una família benestant el 13 de gener de l'any 1881.⁴ Provenia d'una nissaga de metges. El 15 d'agost del 1919, el filòsof va escriure una carta de nou fulls a Carles Rahola des de Finale Emilia (Mòdena) que contenia una bibliografia completa i una breu autobiografia en què feia referència a l'origen familiar i als seus antecedents en el camp de la medicina. El seu pare, Diego Ruiz de los Cobos, i un germà de la seva mare, Rafael Rodríguez Méndez, eren metges. Els primers anys va viure a Màlaga, a Còrdova i a Granada. En les seves memòries⁵ parla de dos germans, Carmelita i Julio, dels quals no tenim referències. De qui sí que podem donar notícia és d'un germà instal·lat a Barcelona, José Ruiz, també escriptor però en llengua castellana, que va utilitzar el pseudònim Max Bembo. A Còrdova, el pare els va abandonar i se'n va anar a Buenos

³ Carles RAHOLA, «Una autobiografia del doctor Diego Ruiz», *Revista de Catalunya*, gener, 1926, p. 24.

⁴ Diego Ruiz afirmava haver nascut el 13 de gener del 1882, data que alguns dels seus biògrafs van donar per bona però que ha quedat definitivament desmentida per Joaquim Jubert Gruart (*Diego Ruiz, Prudenci Bertrana i La locura de Álvarez de Castro*, Girona, Biblioteca Fundació Valvi, CCG Edicions i Fundació Valvi, 2007), que ha establert l'any 1881 com l'any de naixement a partir de la partida de baptisme.

⁵ Diego RUIZ, *Nieto de Carducci*, Barcelona, Biblioteca Joventut, 1907. Llibre de memòries i dietari que abraça des del 1882 fins al 1905.

Aires, on va morir al cap de poc temps. Des de la seva fugida no en van tornar a saber res més i es va convertir en un mite per al futur escriptor, que sempre el va evocar com el seu educador-revolucionari, com el seu primer mestre. A causa de greus problemes econòmics, van haver de sobreviure amb la protecció dels familiars més ben situats. La mare, María del Carmen Rodríguez Méndez, d'ascendència granadina, sempre malalta, no va poder fer-se càrrec de l'educació dels seus fills, fet que va provocar una desfilada de tutors en la vida de Diego Ruiz. De Còrdova va anar a Granada, on va viure del 1890 al 1894, a casa d'un oncle notari. L'època granadina va ser important per a Diego Ruiz, ja que suposà el descobriment de la filosofia, disciplina que mai més no va abandonar. L'oncle notari, Manuel Rodríguez Méndez, tenia una gran biblioteca que va despertar l'avidesa intel·lectual del nen, va ser en aquell paradís de llibres on va descobrir Plató, que el va captivar i per qui sempre va mantenir una gran devoció, tot i que la seva doctrina filosòfica es va desenvolupar seguint unes línies de pensament ben oposades al platonisme. Fou durant aquests anys, també, que es desvetllà en el jove Diego Ruiz l'afany per obtenir la «glòria», llegint les vides dels grans homes de ciència. L'ambient familiar, dominat per un profund sentiment religiós, va deixar una forta empremta en el seu pensament en forma de reacció, com es pot observar en el llibre *Contes de glòria i d'infern*, completament irreverent i sarcàstic.⁶

El 1894 es va traslladar a Barcelona amb un expedient acadèmic excel·lent. S'instal·là a casa de Rafael Rodríguez Méndez, germà de la seva mare, home de ciència, metge, catedràtic de la Facultat de Medicina i rector de la Universitat, d'ideologia avançada i republicà. Cursà el darrer curs de batxillerat coincidint a l'institut amb Eugeni d'Ors i Jaume Pahissa i l'any 1896 inicià els estudis de medicina i va publicar la seva primera obra en castellà, *El origen del sistema planetario en sus*

⁶ Carles RAHOLA a «Una autobiografia...» (p. 23), esmenta un manuscrit, *Las dos verdades*, suposadament escrit durant aquests anys, de contingut deista, però del qual no ha arribat cap més notícia. És possible que, com l'autor afirma, el regalés a un amic o bé que no l'hagués escrit mai, atès el gust de Diego Ruiz per donar informacions falses.

relaciones con la filosofía natural, memòria llegida a la classe de geologia del catedràtic Odón de Buen. El 1897 es va introduir en l'ambient modernista amb un article a *Luz*, revista decadentista, i el 1898 va publicar *Fisiología del sueño*.⁷ La coneixença del doctor Lluís Gaspar de Sentiñón, metge, socialista llibertari i catalanista, a qui considerà com un segon pare,⁸ li va suposar l'entrada en el camp de l'escriptura ideològica.

L'obtenció del títol de llicenciat en medicina per la Universitat de Barcelona l'any 1901 i el doctorat cursat posteriorment a Bolonya són un altre punt fosc en la biografia de Diego Ruíz. L'any 1902 va guanyar una beca per fer una estada de dos anys al Colegio de los Españoles de Bolonya com a estudiant de la Universitat de Bolonya i va ser el mateix Diego Ruíz qui va donar notícia d'haver realitzat les pràctiques del doctorat com a metge psiquiatre en un manicomi situat a la ciutat d'Ozzano Emilia, l'any 1904. Joaquim Jubert Gruart, en l'estudi abans esmentat, afirma que Diego Ruíz no va obtenir el títol de llicenciat en medicina a Barcelona i que, per tant, no va poder doctorar-se a Bolonya. En qualsevol cas, l'estada a Bolonya es va produir i el manicomi italià apareix literaturitzat en el primer llibre de contes, *Contes d'un filòsof*, en què s'inclouen algunes narracions que tracten el tema de la bogeria. També va ser durant aquesta estada a Ozzano Emilia quan Diego Ruíz va començar a desenvolupar la teoria que seria la base del seu discurs filosòfic: la filosofia de l'entusiasme. Mentre va viure a Bolonya, va establir contacte amb una agrupació clandestina que en les seves memòries anomena el Club dei Nipotini. De totes les personalitats conegudes en aquella època la que li causà més impacte fou Giosuè Carducci, poeta i professor a la Universitat. Diego Ruíz es va adherir ràpidament al

⁷ Diego RUIZ, *El origen del sistema planetario en sus relaciones con la filosofía natural*, Barcelona, La Académica, 1896. «Cataluña y Andalucía», *Luz*, 1898; *Fisiología del sueño*, Barcelona, La Académica, 1898. L'any 1901 en un article polític publicat a *Pèl i Ploma* feia una lloança de Màxim Gorki («Lletres estrangeres», *Pèl i Ploma*, agost, 1901, núm. 79).

⁸ L'any 1931 va dedicar a Gaspar de Sentiñón el llibre titulat *El crim dels reis Catòlics*, en el qual adverteix el lector de la seva fidelitat als principis ideològics inicials que van motivar les seves accions durant el primer període actiu a Barcelona.

pensament de l'escriptor, es va proclamar «Nieto de Carducci» i es va autoqualificar com «un endiablado de nuestros días». La figura de Carducci és evocada anys més tard en un llibre d'articles, *Del poeta civil i del cavaller*.⁹

L'any 1905 s'instal·là una temporada a París, on va estudiar geometria, àlgebra i combinatòria, disciplines que li van donar la base matemàtica per confeir la *Genealogía de los símbolos*. Va conèixer Émile Boutroux, filòsof racionalista, que introduí al país amb la primera traducció d'una de les seves obres, *Las leyes naturales*,¹⁰ l'any 1906. Fruit d'aquest sojorn parisenc és *L'iniciation*,¹¹ la seva primera obra publicada en francès.

Aquest mateix any, Diego Ruiz tornà a Barcelona, on va publicar la *Genealogía de los símbolos*, que va ser objecte d'estudis crítics laudatoris per part d'estudiosos italians com Giovanni Vailati, francesos com Émile Boutroux i espanyols com Menéndez Pelayo i Bonilla de San Martín, que van reconèixer en Diego Ruiz un pensador preparat i capaç d'exposar una doctrina pròpia. Va publicar, també, *Jesús como voluntad i Llull, maestro de definiciones*.¹² Diego Ruiz va aprofitar el seu estudi sobre Llull —el 5 de febrer del 1906 va impartir una conferència sobre Llull a l'Ateneu Barcelonès «Llull, mestre de definicions»— i la bona rebuda a Barcelona per proposar la creació d'una escola de filosofia catalana

⁹ Diego RUIZ, *Del poeta civil i del cavaller*, Barcelona, Biblioteca Popular de L'Avenç, 76, 1908. D'aquesta època cal esmentar la conferència titulada «I nuovi ideali d'Iberia», que pronuncià el 22 de juny del 1904 a la Universitat Garibaldi i que es va reproduir com a article a *El Poble Català* l'any 1906.

¹⁰ Emilio BOUTROUX, *Las leyes naturales*, Barcelona, Biblioteca Contemporánea, F. Granada y C Editores, 1906.

¹¹ De *L'iniciation*, se'n dóna notícia a Anna Maria SALUDES, *Poesie futuriste*, Belfore Editore Libraio, p. 93: «Ruiz aveva pubblicato altre opere: *L'iniciation* (1905) che è frutto di un soggiorno a Parigi, dove si era fatto conoscere da Emile Boutroux (Monrouge Senna 1845 – Parigi 1921), storico della filosofia e pensatore noto per le sue doctrine sul contingentismo».

¹² Diego RUIZ, *Jesús como voluntad*, Barcelona, La Académica, 1905; *Genealogía de los símbolos*, Barcelona, Biblioteca Sociológica Internacional, vol. I i II, Henrich y Cía., 1905; *Llull, maestro de definiciones*, Barcelona, La Académica, 1906.

que partís de l'estudi del seu primer gran filòsof. Durant els anys 1906 i 1907, utilitzà la plataforma d'*El Poble Català* per conscienciar l'opinió pública¹³ i proclamà l'adveniment del filòsof —que no era altre que ell mateix— i de la Dictadura Espiritual de Catalunya. També va publicar *Teoría del acto entusiasta*,¹⁴ base de la «filosofia de l'entusiasme» i de la filosofia natural que deixà empremta en algunes de les narracions del llibre *Contes d'un filòsof*. El 1906 va prologar una traducció de Pompeu Gener d'*El Anticristo* de Nietzsche. La influència de Nietzsche en l'obra de Ruiz és intensa i continuada.¹⁵ Des de les planes d'*El Poble Català*, juntament amb Gabriel Alomar i Jaume Brossa, defensava la vàlua de l'art com a regenerador social.

Diego Ruiz es va casar a Barcelona l'any 1906 amb Esperanza Menéndez Villanueva, nascuda a Turégano (Segòvia), i van tenir una filla, Gloria. L'any 1907 va publicar el seu primer llibre escrit en català, *De l'entusiasme com a principi de tota moral futura*, dedicat a Manuel de Montoliu.¹⁶ El seu projecte d'una fundació catalana de filosofia el portà a Terrassa, on, amb la intenció de formar una universitat popular, va crear una càtedra d'estètica i una altra d'economia política. L'any 1908 va publicar *Del poeta civil i del cavaller*, un recull d'articles en què

¹³ Diego RUIZ, «A propòsit d'una Acadèmia», *El Poble Català*, 14 de juliol del 1906. La premsa i els crítics es van fer ressò del projecte filosòfic ruizià i Menéndez Pelayo, Miquel Cabeça, Manuel de Montoliu, Plàcid Vidal i Josep Aladern —els dos darrers fins i tot van dedicar un número de la revista *Catalònia* a Diego Ruiz l'1 de setembre del 1906— van donar suport a l'Escola Filosòfica Catalana.

¹⁴ Diego RUIZ, *Teoría del acto entusiasta. (Bases de ética)*, Barcelona, Biblioteca Joventut, 1906.

¹⁵ Diego RUIZ escriu una obra titulada *Les Màximes del Super-Crist*, text construït amb aforismes a la manera nietzscheana: *Contes de glòria i d'infern* seguits de *Diàlegs i màximes del Super-Crist*, Barcelona, Biblioteca Joventut, 1911. Una altra obra, *L'Ultravertebrat* (Berna, 1913), també es fonamenta en la teoria del superhome.

¹⁶ Diego RUIZ, *De l'entusiasme com a principi de tota moral futura*, Barcelona, E. Domènech, impressor, 1907. L'any 1907 també va publicar *De la sublimitat en la blasfèmia*, *El hombre como creador y como dominador del mundo* i *Nieto de Carducci*; l'opuscle titulat *Los piemonteses de España. Carta abierta al ciudadano Lerroux* i un poema, *Oda a la nació eslava*, traducció del mateix Diego Ruiz d'una composició que havia escrit en italià, *Pro Catalonia*.

exposava el programa d'«art social» que defensava des d'*El Poble Català*, i el seu primer llibre de creació, *Contes d'un filòsof*. Traduí *Macbeth*¹⁷ de Shakespeare, que ja havia deixat empremta en el conte *El boig Macbeth sacerdot*.¹⁸

Durant aquests anys, va entrar en contacte amb Carles Rahola i gràcies a aquesta coneixença visità Girona i s'enfortiren els vincles amb el grup modernista de Girona. L'any 1908 va guanyar la plaça de director administrador del manicomi de Salt. A partir de l'abril del 1909 es va fer càrrec de la direcció del frenopàtic. Va introduir moltes reformes en el tracte dels malalts, com el règim obert d'entrada i de sortida, i aviat començaren els enfrontaments amb la Diputació, propietària del sanatori, com a conseqüència dels quals el 1910 va dimitir del càrrec d'administrador i restà al manicomi com a metge psiquiatre. Els anys que va residir a Salt va potenciar la tasca d'articulista polèmic en revistes i diaris locals i es va dedicar sobretot a la redacció d'estudis mèdics i psiquiàtrics.¹⁹ La vida social de Diego Ruiz continuà tan activa com sempre. Entrà en contacte amb els grups més radicals de l'esquerra gironina i va col·laborar en els diaris *La Lucha* i *Ciudadanía*, republicà autonomista. En aquesta època va participar en actes, congressos i cicles de conferències. L'any 1910 va ser nomenat president de secció en el IV Congrés d'Alienistes de Berlín.

Aquest mateix any publicà en col·laboració amb Prudenci Bertrana *La locura de Álvarez de Castro*,²⁰ assaig sobre la psicologia patològica

¹⁷ Diego RUIZ, *Traducció de Macbeth*, Barcelona, Biblioteca Popular dels Grans Mestres, 1908.

¹⁸ Diego RUIZ, *El boig Macbeth sacerdot*, Barcelona, La Novela Catalana, 2, 16 de novembre del 1907.

¹⁹ L'any 1909 només va publicar un parell d'estudis sobre psiquiatria: *El ocaso de la responsabilidad y la orientación científica del peritaje freniático* i *Líneas fundamentales para un concepto unitario del tic, la idea fija y la fobia*, i un fragment de la memòria llegida a les seves oposicions al *Boletín Mensual* del col·legi de metges. És de destacar l'article «Psicosis del revolucionario», publicat a la revista *Cultura* l'1 de juliol del 1910, el primer número de la revista mensual de literatura, ciències i arts.

²⁰ Diego RUIZ i Prudenci BERTRANA, *La locura de Álvarez de Castro. Ensayo sobre la psicología patológica de un episodio histórico*, Girona, 1910.

d'aquest militar. Amb motiu del centenari del setge gironí per l'exèrcit napoleònic, la ciutat de Girona va fer erigir una escultura del general Álvarez de Castro, heroi oficial del setge. Aquest fet provocà la ira del grup modernista de Girona i dels sectors més progressistes, que veien en la figura del general més un boig que no pas un heroi. El llibre de Diego Ruiz i Prudenci Bertrana pretenia demostrar científicament el procés de demència del personatge. Va suscitar un gran aldarull a la ciutat i la premsa se'n va fer ressò. El 1911, any de la publicació de *Contes de glòria i d'infern*, Diego Ruiz va ser nomenat membre d'honor de la societat psiquiàtrica de París i vicepresident de la junta directiva de l'Institut Medicosocial de Catalunya. L'abril del 1912 la Diputació el va suspendre de càrrec i de sou, per haver-se absentat del seu lloc de treball sense haver demanat llicència. Diego Ruiz es va justificar per greus problemes familiars: la seva dona l'havia abandonat i s'havia emportat la filla. Finalment va dimitir del càrrec el 2 de maig del 1912 i el 4 de juliol s'acceptava la seva dimissió. Immediatament després, Diego Ruiz va viatjar per França, Itàlia, Anglaterra i, quan va tornar, a principis del 1913, va impartir un cicle de conferències titulades amb el nom genèric «Las bellas mentes de aquí», publicades a *La Publicidad*, en què parlava de Joan Maragall, Jacint Verdaguer i Eugeni d'Ors. Aquest mateix any Diego Ruiz va viure entre Sitges i Barcelona. Mentre va ser a Sitges es va establir a casa d'un metge amic seu, Joan Ramon Benaprès, es va relacionar amb Josep Carbonell, amb qui anys més tard mantindria correspondència des de Bolonya, va publicar el llibret *Blanco refugio: Guía espiritual de Sitges*,²¹ amb il·lustracions de Joaquim Sunyer, i va pronunciar la conferència titulada «La idea y el sentimiento de América en la obra de Jacinto Verdaguer», reproduïda a *El Baluart de Sitges*.

Amb el temps, l'intel·lectual que tantes passions havia despertat, també havia anat perdent els punts de suport cultural més importants, per les ires i els greuges que el seu caràcter pedant i egocèntric provocava.

²¹ Diego RUIZ, *Blanco refugio, guía espiritual de Sitges*. Barcelona, Imp. A. Artís, 1913.

CONTES D'UN FILÒSOF

L'ANUNCIACIÓ A FLORÈNCIA

Car nostre Déu és un foc devorador...

Ep. als hebreus, XII, 29

A en Lluís Via

Us agradaria saber com va perdre la fe —això tan subtil— Madame Gosme? Doncs jo ho sé per ella mateixa:

«El dia que jo vaig sentir, que jo vaig *veure* l'OBSCENITAT DEL CRISTIANISME, l'horror es va empadronir de mi. Jo volia resistir a la formidable destrucció d'un món a dins meu, i les forces me mancaren. Vaig sentir tota la “fatalitat del Destí” —boniques paraules, fins aleshores, per a la meva comprensió. Vaig quedar sense fre, sense raó, sense les facultats equilibradores i mesuradores de l'ànima. No podia resistir la destrucció del meu món interior, ni tampoc podia resistir la pròpia destrucció meva, del meu ésser, del meu passat, del meu present, del meu pervindre...

Aquell fatal descobriment em féu esdevenir boja. L'horror és un estat de demència transitori. Jo definiria la demència, en totes les formes possibles, com un estat crònic d'horror... Potser amb això em faria responsable d'una heretgia científica; però jo he tingut una època en la qual he vist —la meva experiència!— l'exactitud d'aquesta definició.

Jo estava horroritzada del meu descobriment: per un instant vaig perdre la raó, *i m'ho vaig conèixer*; la visió de “l'obsenitat del Cristianisme” fou més forta, més dura que jo.

Com sentia jo el Misteri! Com s'emocionava l'ànima meva davant del Misteri de la Concepció de Maria! Oh! Mai no tornaré ja a idealitzar les coses, a fer-me un *deure religiós* de la Poesia!... Em semblava que aqueix domini sobre les forces de l'Amor era el signe de la divinitat: jo veïa la Mà de Déu en aquestes arbitràries intervencions sobre la generació dels homes, més clarament que arreu. La Mare d'Isaac i la Mare de Jesús eren per a mi els símbols de la Puixança divina. Jo hi llegia, en aquests símbols, la glòria de Jehovà, més clarament que en l'espectacle del Cel... *Maria enarrat gloriam Dei*: així reformava jo les paraules bíbliques. Donar un fill a una vella, fer nàixer un fill d'una Verge, deixant-la Verge: aquí estava per a mi la Mà de Déu... Aquestes arbitrietats em donaven a mi la idea del Sublim. Jo hi creia! Hi creia perquè em semblaven *belles*, sublimes, aquestes coses!...

Hora fatal! Fins aquell dia jo no havia vist l'obscuritat de la meva creença.

Tinc el culte de l'Art, de la Bellesa, de la Naturalesa, de la Veritat; tinc la set i la fam de les *coses reals*... Però jo la pornografia no la resistixo. M'escriuixo tota; es revolta tot el meu ésser. Hora fatal en la qual jo vaig sentir, jo vaig *veure*, l'abominable, la indigna Pornografia cristiana!

Vaig perdre la fe en una de les Pinacoteques de Florència. Aquell viatge fou per a mi tota una revelació. El meu viatge de nuvis! Quina il·lusió per anar a Itàlia! ¿Valia la pena covar-la, aquesta il·lusió, per a perdre-hi la fe? Tenia jo dret a exposar-la? Qui me la retornarà?...

Però la Pintura i la Fe eren incompatibles dins el meu cor. Jo em vaig decidir per la Pintura, contra la Fe.

Jo vaig començar a admirar una Verge de Leonardo. Era una dona quasi menyspreable: rep la notícia asseguda, amb un braç alçat i l'altre braç estès. L'Àngel, humil; semblava un bon amic que no vol renunciar completament a la solemnitat del seu braç alçat. Una bona distància els separa. La Verge es resisteix i és quasi esquerpa... L'Àngel alça sempre el seu braç com per a indicar una ordre...

Jo aleshores començava a comprendre.

Generalment sorpresa en una hora tranquil·la, molt espiritual, entregada a la lectura i a la meditació, l'Àngel li revelava el misteri d'amor... Botticelli posava l'àngel més humil —i potser fóra més exacte dir més humiliat— que el Leonardo, enfront d'aquell. L'Àngel em semblava adolorit, dolçament contrariat... Hi vaig veure un aimant, en el moment de fer una proposta...: l'ull *humit*, l'esguard tendríssim i quasi sense esperança, i tot ullerós. Era segur que estava a punt de plorar. Era segur que ploraria... La Verge, dreta, refusava amb més humilitat, però no amb menys energia que la de Leonardo: tenia baixos els ulls, les dues mans esteses.

La Verge de Leonardo és més ignorant; no *preveu* tant com la de Botticelli: la de Leonardo refusa sols perquè li han interromput la lectura, i perquè allò —com qualsevol altra cosa— l'amoïna. La Verge de Botticelli —oh, Déu meu!— ho *preveu* tot. No coneix la castedat. Si és Verge, és Verge per força. No és d'una castedat voluntària aquell esguard. Té el pit inflat per un sospir d'amor... Està defensant-se; la cama dreta tornada cap a dintre; recollida tota la cintura. Els ulls miren a terra, a l'àngel, a les robes, al pit, a la vara florida, a tot i a res... Són ulls que presagien, com els de l'àngel, són ulls que demanen. Una grogor de mort —el groc de Botticelli!— inunda i contrau la cara de la Verge, en la qual es pot endevinar encara un somriure d'una melancolia sensual.

Al costat, el segon moment del drama: *La Vergine col bambino*. La fecundació és ja feta —oh!, s'ha de pensar en tot això!— i la Verge resta *encara* melancòlica. S'endevina la lluita; encara té una fesomia... sospirosa. El pit està flàccid; els ulls pensen, recorden. És un remordiment ple de Dolcesa. El nen ha heretat de la mare els ulls i l'expressió de la boca...: «engendrat en el dolor». El nen sembla comprendre tot el símbol, en tota la seva força, de la magrana mig oberta que sosté amb la mà.

Jo patia massa. Totes les meves nocions es reformaven en pocs instants.

Aquells quadres eren el meu Viacrucis.

Vaig deixar d'ésser cristiana.

De deducció en deducció, avui ja no crec en res. Aquells pintors estic que eren volterians abans Voltaire. I tant que he patit, i tan deliciosos, tan irònics que són!

El misteri de les meves poesies d'adolescent em semblava una vulgaríssima conquesta d'una dona hermosa per l'Esperit Sant, amb l'ajuda i la complicitat d'un àngel. Déu m'apareixia com un monarca oriental, luxuriós i maligne. El seu cinisme, que primer em revoltava, ara em divertia...»

Així és com Madame Gosme —encara adorable— feia honor a les idees del segle XVIII i va perdre la seva fe cristiana a Florència...

També hauria pogut esperar-se alguns kilòmetres més lluny, i perdre-la, la fe, a Roma; amb lo qual hauria tingut una brillant confirmació, el proverbi italià. Ja el coneixeu: *Roma veduta, fede perduta*.

Ai! Per a mi aquells quadres, també, foren contraproductes...

